

EEN SLAAPPLAATS VAN GROTE GELE KWIKSTAARTEN IN TILBURG

Loek Hilgers en Arno Braam

Samenvatting

Op vijf februari 1984 ontdekte Arno Braam een slaapplaats van Grote Gele Kwikstaarten aan de oever van het Wilhelminakanaal net ten zuidoosten van Tilburg. Tot ten minste 29 februari 1984 bleven ze er aanwezig, waarbij maximaal 14 exemplaren tegelijk aanwezig waren. In de loop van de maand werd de slaapplaats veertien keer bezocht door verschillende waarnemers. Achteraf bleek, dat Gerard van Iersel al op 04 en 24 januari meerdere Grote Gele Kwikken daar had gezien.

Situering

De feitelijke slaapplaats was niet meer dan een jong eikeboompje van een meter of drie, vier hoog. Het had tot de grond reikende takken, die nog helemaal bezet waren met verdorde bladeren, die bij deze boomsoort wel vaker de hele winter blijven zitten. Overigens was het talud alleen maar met gras en kruiden begroeid, zij het dat op enige afstand nog een vergelijkbaar eikje stond. Direkt aan de waterkant groeide nog een ijle rietkraag. De vogels zaten zo in het boompje uitstekend verscholen, terwijl ze de omgeving toch goed in de gaten konden houden.

Het landschap rondom de slaapplaats bestond uit het eerdergenoemde kanaal, met aan de oostzijde (de overkant, gezien vanuit het boompje) een ontgrondings-plas met aangrenzend moeras en moerasbos en een tweetal tamelijk natuurlijke beekjes met slikranden. Verder waren er wegen, viaducten en de stadsrand.

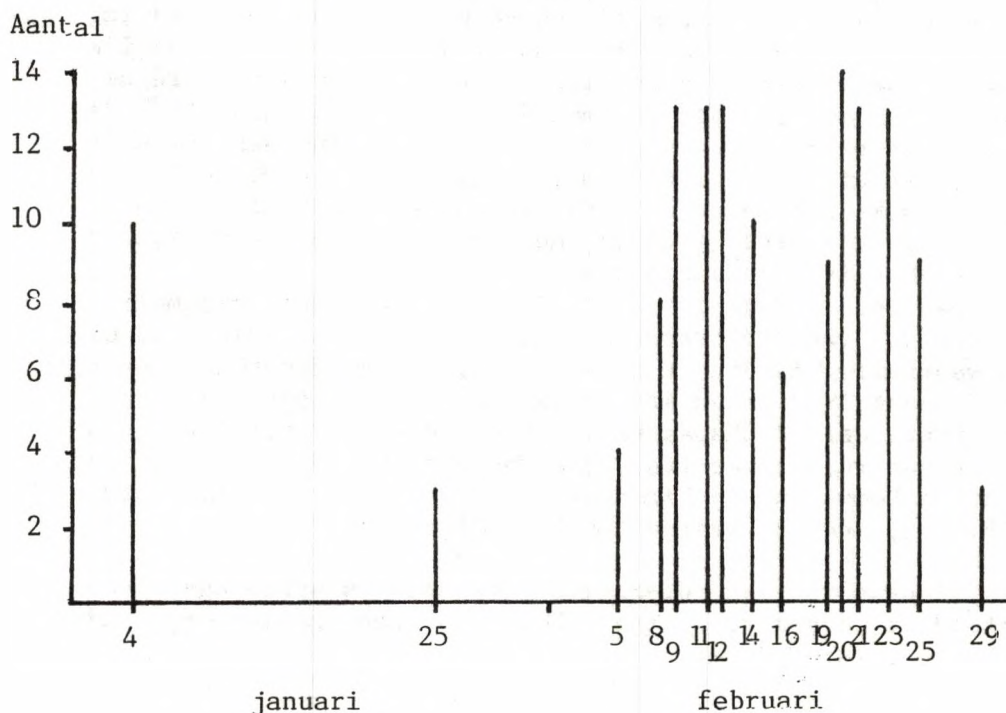
Het verloop van de waarnemingen

Meestal kwamen de Grote Gele Kwikken rond zonsondergang (ca. 17.30 - 17.50 u) alleen of in kleine groepjes aanvliegen. Ze gingen meteen in de onderste takken van het boompje zitten, riepen nog wat, om vervolgens stil te worden wanneer het helemaal donker werd. Soms vlogen ze als groep nog wel op, wanneer bijvoorbeeld in de schemering wandelaars met honden in de buurt van het boompje kwamen.

Als het eenmaal echt donker was verlieten ze de slaapplaats niet meer bij dergelijke storingen.

Op 23 februari bleek het eikje te zijn gesnoeid, evenals andere bomen en struiken langs het kanaal. De stam was nu tot een hoogte van zo'n 1,5 m kaal. De vogels moesten nu dan ook bovenin het boompje slapen. Ze waren nu bij het aanvliegen wel onrustiger dan daarvoor, ze vlogen vaker heen en weer over het kanaal en gingen zelfs even zitten op het stenen talud aan de overkant. Waarschijnlijk sliepen drie exemplaren uiteindelijk niet in het vertrouwde eikeboompje, maar in het nabijgelegen elzenbroekbos. Het lijkt erop, dat het aantal slapers na de 23e is afgenomen (zie figuur 1), maar misschien zijn ze uitgeweken naar een andere plek, omdat het bewuste boompje na de snoeibeurt toch niet meer zo geschikt was. Op 2 maart werden er geen meer waargenomen op de slaapplaats. Op die laatste dag was het overigens bijzonder slecht weer (sneeuw, regen en harde wind). Overigens werden nog tot minstens 6 maart fouragerende Grote Gele Kwikken gezien, onder meer op slikranden langs de Voorste Stroom nabij de Helleputten, zo'n drie kilometer stroomafwaarts van de slaapplaats.

Figuur 1. Het verloop van de waargenomen aantallen.

Het verloop van de waargenomen aantallen is weergegeven in figuur 1. De oorzaak van de merkwaardige 'dip' tussen de 12e en de 20e is niet duidelijk; een relatie met het weer ligt niet voor de hand. Juist in de week daarvoor was er sprake van een vorstperiode, terwijl in de dagen daarna het weer wat zachter was.

Bespreking

Voor zover wij konden nagaan is dit de eerste keer dat een winterslaapplaats van Grote Gele Kwikstaarten in Nederland wordt beschreven. Niettemin wordt in Peterson's Vogelgids het volgende gesteld: (13 e druk) "solitair, maar in de winter op roestplaats soms in vrij grote troepen". Dit is dan overigens meteen de enige literatuurverwijzing die we konden vinden, althans in het nederlandse taalgebied. Buitenlandse literatuur is door ons niet nagelopen. In geen van de recente nederlandse avifauna's wordt melding gemaakt van een dergelijk verschijnsel. In Zuid-Limburg, waar toch regelmatig Grote Gele Kwikken overwinteren is het al evenmin vastgesteld, blijktens enkele artikelen van Hustings in 'In Vogelvlucht'. Daar staat tegenover, dat het vinden van een slaapplaats wel van een aantal toevalsfactoren afhankelijk is. Je kunt natuurlijk systematisch mogelijke slaapplaatsen proberen op te sporen bijvoorbeeld aan de hand van de beschrijving van de slaapplaats in Tilburg. Maar zo'n speurtocht zal waarschijnlijk onevenredig veel tijd kosten, vergeleken met het te verwachten resultaat. Overigens veronderstelt het gezamenlijk overnachten natuurlijk de aanwezigheid van een behoorlijk aantal soortgenoten in een bepaald gebied. Zoals blijkt uit tabel 1 (die overigens verre van volledig is) is de Grote Gele Kwikstaart niet zo'n talrijke wintergast in Midden-Brabant. Maar in de winter 1983/84 schijnen er veel waarnemingen gedaan te zijn, ook buiten onze regio.

Het is niet uitgesloten, dat in zo'n 'goed' jaar het gezamenlijk overnachten toch wat vaker voorkomt en uit de afgelopen periode is er zelfs nog een waarneming in die richting. Tijdens een kanotocht over de Dommel op 8 maart 1984 zagen Arno Braam en Toon van den Langenberg in totaal vier Grote Gele Kwikstaarten. Twee daarvan verbleven om ong. 18.10 u in een ruigte met riet, brandnetels en dode takken in de buitenbocht van de Dommel nabij Eindhoven. Allebei de vogels waren daar nog om 18.45 u, toen de waarneming beëindigd werd.

Tenslotte een dankwoord aan diegenen, die hun waarnemingen ter beschikking stelden: Gerard van Iersel, Toon van den Langenberg, Ad van Poppel en Victor Retel Helmich

Tabel 1. Waarnemingen van Grote Gele Kwikstaart in Midden-Brabant, Periode 1971 - 1983 (Archief v.w.g. Midden-Brabant)

maand	aantal waarnemingen	aantal waargenomen exemplaren	groeps grootte:
september	2	2	1 x 6 exemplaren
oktober	11	21	1 x 4 exemplaren
november	7	8	3 x 2 exemplaren
december	4	4	26 x 1 exemplaar
januari	2	22	
februari	1	1	
maart	2	2	
april	1	1	
mei	1	1	
totaal	31	42	

Literatuur

Peterson's Vogelgids.

Adres: Jeroen Boschstraat 18, 5062 LE Oisterwijk.